

Z kart historii najstarszej średniej szkoły budowlanej w Polsce

Okres przedwojenny

W październiku 2018 r. minęło 100 lat od uruchomienia **Królewsko-Polskiej Średniej Szkoły Budowlanej w Warszawie**, której tradycje kontynuuje obecne Technikum Budownictwa i Architektury nr 1 im. prof. Zdzisława Mączyńskiego. Powołanie szkoły w 1918 r. to jedno z licznych przedsięwzięć podejmowanych przez społeczeństwo polskie, dążące do odzyskania narodowej tożsamości po wieloletniej niewoli.

Od 1 stycznia 1918 r. polskie szkolnictwo i oświata miały podlegać Ministerstwu Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Nowo powstałe Ministerstwo rozpoczęło energiczną działalność organizacyjną. Najpierw utworzyło oświatę powszechną, szkoły elementarne, a następnie w roku szkolnym 1918/1919 – szkolnictwo zawodowe. Podstawę prawną jego działania stanowiły statuty ogłoszone w Dzienniku Urzędowym Ministerstwa WRIOP nr 6 z dnia 30 października 1918 r., w tym statut Królewsko-Polskiej Średniej Szkoły Budowlanej w Warszawie, choć ta Szkoła pracowała już od 15 października 1918 roku. Jej celem było przygotowanie zawodowe pomocniczych sił technicznych dla przemysłu budowlanego oraz samodzielnych i drobnych przedsiębiorstw budowlanych.

Początkowo Szkoła mieściła się przy ul. Kopernika 28 i Chmielnej 52. Pierwszym dyrektorem był jej założyciel – inż. arch. *Alfons Emil Gravier*. Kierował nią aż do wybuchu II wojny światowej. Nie było programów nauczania, podręczników, nawet odpowiednich pomieszczeń. Jednak dzięki aktywności i zabiegom dyrektora oraz zaangażowaniu grona pedagogów pokonywano te trudności. Szkoła budowlana rozwijała się dobrze i wymagała większych pomieszczeń. Jej dyrektor zaprojektował jej gmach na dużym placu pomiędzy działkami przy ulicach: Hożej 88, Chałubińskiego, Wspólnej 81. Jego staraniom i aktywności należy zawdzięczać wybudowanie gmachu Szkoły, który do dziś służy szkolnictwu.

W początku lat dwudziestych Szkoła przeniosła się do nowej siedziby – w 1924 r. do pierwszego skrzydła przy ul. Wspólnej 81, a w 1927 r. – do skrzydeł przy ul. Chałubińskiego i ul. Hożej 88. Pierwsi absolwenci opuścili „Królewską budowlankę” w 1921 r., a wielu z nich ukończyło studia wyższe, zostając wybitnymi inżynierami budowlanymi oraz architektami.

W roku 1925 zmieniono nazwę Szkoły. Zmodyfikowano jej zadania i podbudowę programową. Do 1937 roku funkcjonowała ona pod nazwą **Państwowa Szkoła Budownictwa w Warszawie**, a przez następne dwa lata jako **Państwowe Liceum Budowlane**.

W okresie międzywojennym Szkoła nie była dużą placówką. Ukończyło ją w tym czasie 581 absolwentów. Choć niewielka, była to jednak dobra Szkoła, o wysokim poziomie nauczania. Doceniły to także władze oświatowe, przyznając w 1956 r. tytuły inżyniera – absolwentom Szkoły z lat 1933–1941.

Pierwotny charakter Szkoły, jej zadania, nadzór pedagogiczny oraz tzw. sylwetka ucznia uległy w następnych latach poprawkom i zmianom. Rozporządzenie Ministra WRIOP z dnia 14 października 1925 r. zmieniło pierwotny

statut, modyfikując w istotnym stopniu zadania Szkoły i jej podbudowę programową. Szkoła otrzymała oficjalnie nową nazwę: **Państwowa Szkoła Budownictwa w Warszawie** oraz nowe zadania, jakie ma spełniać w społeczeństwie. W szczególności miała ona:

- kształcić siły pomocnicze techniczne dla biur architektonicznych i prowadzenia budowy;
- kształcić teoretycznie i praktycznie przygotowanych techników dla przedsiębiorstw budowlanych;
- przygotowywać samodzielnych budowniczych i przedsiębiorców do prowadzenia robót budowlanych;
- przygotowywać średnich urzędników technicznych dla administracji państwowej, kolejowej, wojskowej i samorządowej.

Państwowa Szkoła Budownictwa przetrwała do 1937 r., kiedy to, na podstawie ustawy z dnia 11 marca 1932 roku o ustroju szkolnictwa zawodowego, a następnie zarządzeniem z dnia 12 czerwca 1937 r. przekształcił – z początkiem roku szkolnego 1937/1938 – **Państwową Szkołę Budownictwa w Warszawie na Państwowe Liceum Budowlane w Warszawie**.

Świadectwo ukończenia Liceum Budowlanego kwalifikowało do studiów w szkołach wyższych w charakterze studenta zwyczajnego i dawało równocześnie tytuł technika budowlanego.

Okres okupacji niemieckiej

Wybuch II wojny światowej tylko na krótko spowodował zawieszenie nauki. Zaraz po zakończeniu działań wojennych Szkoła podjęła działalność, lecz wkrótce wszystkie szkoły średnie i wyższe zostały zamknięte przez okupanta.

Po utworzeniu 26 października 1939 r. Generalnego Gubernatorstwa, szkoły zawodowe, podobnie jak i powszechne, stały się narzędziem polityki okupanta. Pierwszy akt dotyczący szkolnictwa ukazał się 31 października 1939 r. Było to rozporządzenie „O szkolnictwie w Generalnym Gubernatorstwie”. Władze okupacyjne zapowiedziały uruchomienie szkół zawodowych tylko do potrzeb gospodarczych. Nazwa gimnazjum lub liceum dla szkół fachowych została zakazana. W tych warunkach 1 września 1940 r. uruchomiono w Warszawie szkołę budowlaną pod nazwą „**Staatliche Fachschule für Bauwesen**”, co przetłumaczono jako **Państwowa Szkoła Budowlana II stopnia**. Szkołę początkowo uruchomiono w przedwojennej siedzibie przy ul. Wspólnej 81. Przeniesienie Szkoły do gmachu Wydziału Architektury Politechniki Warszawskiej przy ul. Koszykowej 55 nastąpiło wiosną 1941 r. W Szkole utworzono wydziały: budowlany, architektury wnętrz, budownictwa podziemnego, stalowo-żelbetowy i wodno-melioracyjny. W okresie okupacji dyrektorem Szkoły był prof. dr *Edward Warchałowski*, późniejszy rektor Politechniki Warszawskiej. Nauka w Szkole początkowo miała trwać 3 lata, a od roku 1941 została skrócona do 2 lat.

Grono pedagogiczne, składające się w dużej mierze z nauczycieli przedwojennego Państwowego Liceum Budowlanego oraz profesorów Politechniki Warszawskiej, podporządkowało się działalności Tajnej Organizacji

Nauczycielskiej (Szkoła znajduje się w spisie placówek realizujących tajne nauczanie). Realizacja programu tajnego nauczania nałożyła na kierownictwo Szkoły i grono pedagogiczne poważne zadania konspiracyjne:

- uzupełnienie programów przedmiotów zawodowych do poziomu przedwojennego Państwowego Liceum Budowlanego;

- zorganizowanie nauczania przedmiotów zakazanych przez okupanta;

- wychowywanie patriotyczne młodzieży, ochrona przed represjami okupanta, zapobieganie demoralizacji;

- organizowanie tajnego nauczania na poziomie I roku studiów politechnicznych.

W okresie okupacji – zaliczonym do chlubnych kart historii Szkoły – ukończyło ją 558 absolwentów. Należy podkreślić, że warunki okupacyjne powodowały duże rozbieżności między liczbą uczniów zapisanych do Szkoły a liczbą jej absolwentów. W księgach głównych często występuje słowo „skreślony”. Byli nauczyciele w swoich wspomnieniach stwierdzają, że duża część skreślonych to aresztowani lub tacy, którzy musieli przejść do pracy podziemnej. W szkole istniała komórka ruchu oporu, kierowana przez jednego z nauczycieli – inż. *St. Kietlińskiego*, oficera WP.

Okres powojenny 1945–2018

Po wojnie Szkoła wznowiła działalność już w połowie kwietnia 1945 r. pod starą nazwą **Państwowe Liceum Budowlane** w Warszawie, w swoim przedwojennym gmachu.

Rozwój i organizacja Szkoły w okresie powojennym wiąże się ściśle z odbudową zniszczonego kraju, rozwojem gospodarki narodowej i oświaty oraz odbudową i rozbudową stolicy – Warszawy. Okres nauczania był 3-letni, a warunkiem przyjęcia było ukończenie 6 klas gimnazjum ogólnokształcącego dawnego typu lub 4 klas gimnazjum nowego typu (tzw. mała matura) bądź ukończenie gimnazjum zawodowego.

Warszawa leżała w gruzach. Trzeba ją było odbudować. To skłaniało wielu młodych ludzi do wyboru zawodu budowlanego. Brakowało podręczników, eksponatów, a podstawową pomocą był rysunek na tablicy.

W 1946 r. Państwowe Liceum Budowlane opuściło 12 pierwszych absolwentów, którzy rozpoczęli naukę jeszcze w czasie okupacji niemieckiej w Państwowej Szkole Budowlanej II stopnia. Już więc od września 1946 r. powstało w ramach Szkoły **Państwowe Liceum Budowlane dla Dorosłych**, początkowo z 2-letnim okresem nauczania. We wrześniu 1950 r. Szkoła otrzymała nową nazwę: **Technikum Budowlane** (4-letnie), wynikającą z ujednolicenia nazw szkół technicznych w Polsce. Absolwenci po raz pierwszy w historii Szkoły otrzymali nakazy pracy.

We wrześniu 1951 r. decyzją Centralnego Urzędu Szkolnictwa Zawodowego Szkoła została przeniesiona do budynku przy ulicy Górnośląskiej 31. Gmach ten powstał w latach dwudziestych ubiegłego wieku (1919–1926) według projektu prof. *Romualda Gutta*. W roku 1951 nastąpiła również zmiana jej nazwy na **Technikum Budowlane Ministerstwa Budownictwa Przemysłowego**. Pierwsi absolwenci technikum ukończyli je w 1954 r. Technikum miało 4-letni cykl nauczania do września 1956 r., następnie przedłużony do pięciu lat. W roku 1955 poza absolwentami – technikami budownictwa przemysłowego, kończyli Szkołę również technicy budownictwa podziemnego, planowania, urządzeń elektrycznych, organizacji

i mechanizacji robót budowlanych oraz konstrukcji budowlanych. W następnych latach Szkoła kształciła jeszcze specjalistów: normowania w budownictwie, instalacji sanitarnych i przemysłowych, wodociągów i kanalizacji, budownictwa ogólnego oraz konstrukcji stalowych. Zapotrzebowanie na średnią kadre techniczną było ciągle tak duże, że poszukiwano możliwości kształcenia młodzieży w skróconym okresie nauczania.

Od 1 września 1955 r. – w ramach porządkowania nazw – Ministerstwo Oświaty zmieniło nazwę Szkoły na **Technikum Budowlane** w Warszawie. Od września 1956 r. okres nauczania został przedłużony we wszystkich szkołach technicznych do lat pięciu. Specjalności zawodowe ograniczono do: budownictwa ogólnego, instalacji i urządzeń sanitarnych, wodociągów i kanalizacji.

Najpoważniejsza zmiana w organizacji Szkoły nastąpiła w 1958 r. Ministerstwo Oświaty przeprowadziło od 1 września tego roku reorganizację szkolnictwa budowlanego, wprowadzając w tym szkolnictwie wyłącznie nauczanie 2-stopniowe. Jako warunek przyjęcia do technikum budowlanego ustalono uprzednie ukończenie szkoły zasadniczej, nazywanej szkołą rzemiosł budowlanych.

Decyzją Ministerstwa Oświaty z 1 września 1958 r. otworzono w Warszawie przy ul. Górnośląskiej 31 **Szkołę Rzemiosł Budowlanych nr 2**. Szkoła ta, jakkolwiek formalnie samodzielna, została jednak związana z Technikum Budowlanym przez wspólne grono pedagogiczne i wspólnego dyrektora. W obu szkołach obowiązywał 3-letni cykl nauczania. Kolejnym zadaniem postawionym Szkole było otwarcie w Technikum Budowlanym od 1 września 1961 r. 5-letniego wydziału o specjalności drogi i mosty kołowe. Wydział ten rozwijał się w Szkole do 1964 r., następnie został przeniesiony do innego budynku i stał się samodzielnym Technikum Drogowym. W tym samym roku w technikum 3-letnim rozpoczęto nauczanie techników w nowej specjalności – budownictwo wodne. Od 1 września 1963 r., w ramach porządkowania nazw i numeracji szkół, Ministerstwo Oświaty zmieniło nazwę Szkoły na **Technikum Budowlane nr 1**.

Szczególnie ważny w historii Szkoły był rok 1964. Obchodzono wtedy 45-lecie jej istnienia, wydano też 5-tygodniowy jubileuszowy dyplom technika. Szkoła otrzymała swój sztandar, a Ministerstwo Oświaty nadało jej imię *Zdzisława Mączyńskiego*, profesora Politechniki Warszawskiej, wybitnego architekta oraz zasłużonego budowniczego stolicy. Od tej pory pełna nazwa naszej Szkoły brzmiała: **Technikum Budowlane nr 1 imienia Zdzisława Mączyńskiego**.

W roku 1978 został zorganizowany uroczysty jubileusz 60-lecia, a Szkoła została odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej oraz Złotą Odznaką Honorową Polskiego Zrzeszenia Inżynierów i Techników Sanitarnych.

Wysiłki nauczycieli Szkoły związane z wdrażaniem zasad eksperymentu kształcenia w zawodzie szeroko-profilowym budownictwa zostały uhonorowane nagrodą zespołową im. Komisji Edukacji Narodowej w dziedzinie oświaty i wychowania za rok 1978. W roku 1980 Szkoła otrzymała Złoty Medal Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej.

W roku 1984 nastąpiło połączenie Technikum Budowlanego nr 1 im. Zdzisława Mączyńskiego i Zasadniczej Szkoły Budowlanej nr 2 oraz powstałego wcześniej Zespołu Szkół Budowlanych dla Pracujących nr 1. Powstał **Zespół Szkół Budowlanych nr 3**, który zmienił w 1995 r. nazwę na **Zespół Szkół nr 23**. Od 1 września 2002 r.

Technikum Budowlane nr 1 im. Zdzisława Mączyńskiego zostało przekształcone w ponadgimnazjalne **Technikum nr 1 im. Zdzisława Mączyńskiego** (kształcące w zawodach technik budowlany i technik ochrony środowiska, w systemie 4-letnim). W roku 2005 zakończono w Technikum Budowlanym nr 1 im. Zdzisława Mączyńskiego kształcenie w systemie 5-letnim.

Od 1 listopada 2007 r. nowym dyrektorem Zespołu Szkół nr 23 została mgr inż. arch. *Barbara Krakós* – wieloletnia nauczycielka Szkoły, która podjęła działania w celu reaktywowania Technikum Budowlanego.

We wrześniu 2007 r. zostało podpisane warszawskie porozumienie urzędu m.st. Warszawy, Politechniki Warszawskiej i Polskiego Związku Pracodawców Budownictwa o współpracy w zakresie kształcenia w zawodach budowlanych, a tym samym o objęciu patronatem Szkoły oraz dwu pozostałych średnich szkół budowlanych w Warszawie.

Od 1 września 2008 r. na mocy uchwały Rady Miasta st. Warszawy z 8 maja 2008 r. przywrócono Szkole jej historyczną nazwę: **Technikum Budowlane nr 1 im. Zdzisława Mączyńskiego**. Podpisano też kilka korzystnych dla Szkoły porozumień:

– 28.01.2008 r. o sprawowaniu patronatu Wydziału Inżynierii Lądowej Politechniki Warszawskiej;

– 5.06.2010 r. o objęciu Szkoły patronatem Polskiego Związku Inżynierów i Techników Budownictwa;

– 26.10.2015 r. o objęciu Szkoły patronatem Stowarzyszenia Inżynierów i Techników Przemysłu Materiałów Budowlanych;

– 19.09.2016 r. o współpracy z firmą ERBUD SA.

Z dniem 1.09.2016 r. Szkole nadano nową nazwę: **Technikum Budownictwa i Architektury nr 1 im. prof. Zdzisława Mączyńskiego**. Wzbogacenie nazwy o architekturę odpowiadało nauczanyim przedmiotom oraz nowym kierunkom w klasach technikum – architektury wnętrz. W roku jubileuszu 100-lecia Szkoły wprowadzono nowy kierunek nauczania – technik renowacji elementów architektury.

W roku jubileuszu 100-lecia rozpoczęto gruntowną modernizację budynku Szkoły. Szkoła, chcąc nadążyć za zmieniającą się rzeczywistością, stara się dostosować do oczekiwań przyszłych pracodawców przez nauczanie w duchu nowoczesnej wiedzy, ale w poszanowaniu dotychczasowej tradycji, respektowaniu etyki zawodowej, odpowiedzialności za wykonywaną pracę, tak aby absolwenci Technikum Budownictwa i Architektury nr 1 im. prof. Zdzisława Mączyńskiego byli poszukiwanymi specjalistami na rynku pracy.

Aldona Teler